

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У статті визначається проблематика класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції. Розглядаються доктринальні дослідження вчених та запропоновано шляхи подолання проблем класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників національної поліції.

Ключові слова: класифікація принципів, правове регулювання, трудові права, Національна поліція.

В статье рассматривается проблематика классификации принципов правового регулирования трудовых прав работников Национальной полиции. Рассматриваются доктринальные исследования ученых и предложены пути решения проблем классификации принципов правового регулирования трудовых прав работников Национальной полиции.

Ключевые слова: классификация принципов, правовое регулирование, трудовые права, Национальная полиция.

The article studies the problems of classification principles of legal regulation of labor rights of National Police. We consider doctrinal research scientists, and the ways to overcome the problems of classification principles of legal regulation of labor rights of National Police.

Key words: classification principles, regulation, labor law, National Police.

Вступ. Проблема класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції на сьогодні є актуальною, оскільки ця класифікація має велике теоретичне і практичне значення. Це обумовлено тим, що в процесі класифікації принципів права встановлюються і фіксуються закономірні зв'язки, вертикальні і горизонтальні взаємозв'язки між різними групами (видами) принципів права в рамках одного і того ж їх роду, що дуже важливо для їх ефективного використання, створюються сприятливі умови для їх подальшого пізнання і вдосконалення, формуються всі необхідні передумови для чіткішого визначення місця і ролі кожного виду в системно-ієрархічній структурі принципів права [1]. Зауважимо, що такі принципи виконують широкий спектр важливих функцій, вони є узагальнюючим відображенням змісту всієї галузі права, які забезпечують єдність процесу його становлення, реалізації, охорони та вказують на тенденцію розвитку певної галузі в майбутньому. У теорії права, незважаючи на численні дискусії, досі не вироблено єдиного ставлення ні до визначення поняття принципу, ні до розуміння його ролі в регулюванні суспільних зв'язків. Не є винятком і галузь трудового права, оскільки проблематика класифікації принципів правового регулювання трудових прав на сьогодні залишається невирішеною та потребує подальшого дослідження.

Окремі питання класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції були предметом дослідження таких вчених, як О.А. Абрамова, Д.Н. Бахрах, Р.І. Денісов, В.О. Дроздов, Н.І. Єропкін, Т.В. Іванкіна, Т.А. Іванова, А.П. Коренєв, В.Г. Кутушев, В.В. Лазарєв, О.В. Лаврінєнко, Е.А. Правдіна, М.А. Покровська, А.І. Ставцева, В.Н. Толкунова, Н.А. Чередніченко, Б.І. Шашків, П.Д. Пилипенко, Є.А. Третьяков, О.Я. Лаврів, Т.В. Сахнов, С.Ф. Афанасьєв, Ю.А. Тихоміров, Д.А. Паньков, П.М. Мартинов та ін. Водночас, варто звернути увагу, що незважаючи на значну кількість наукових розвідок, що присвячені зазначеній проблематиці, недостатня увага приділена саме проблемі класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції.

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблем класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції, а також аналіз доктринальних досліджень та наукової літератури, на основі яких ми запропонуємо шляхи подолання вищезазначеної проблематики.

Результати дослідження. Перед тим як розглянути проблеми класифікації правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції, необхідно визначити зміст такої категорії, як «принцип правового регулювання трудових прав». У свою чергу, необхідно виділити його складові, зокрема «принципи», «правове регулювання» та «трудові права».

Термін «принцип» походить від латинського слова «*princīpiū*», яке означає начало, основу. Водночас принцип – це те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [2, с. 547]. Однак, беручи до уваги аналіз доктринальних досліджень вчених, на сьогодні існує проблематика щодо визначення даної правової категорії, що, у свою чергу, породжує відсутність одноманітного тлумачення даної правової категорії. Так, до прикладу, у науковій енциклопедії дане поняття трактується як «основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації» [3].

Однак треба відмітити те, що правові принципи вирізняються тим, що вони знаходять закріплення в нормах права. Це означає, що правові принципи є не абстрактними положеннями або ідеями, а мають практичне значення, яке полягає у правовому визначенні тих концептуальних засад, які сприяють більш ефективній реалізації функцій та завдань відповідної системи [4, с. 128].

Науковці розділяють два погляди щодо даної проблеми, одні наголошують на тому, що принципи права повинні бути закріплені в нормах права, а інші вказують на те, що принципи права можуть існувати без закріплення їх у нормах права. До групи, яка стверджує, що принципи права можуть існувати без закріплення в правових нормах, належить вчений Б.І. Сташків, який наголошує, що принципи права можуть існувати поза правом, поза його системою, що вони не обов'язково потребують закріплення в правових нормах і можуть існувати як керівні засади, вихідні положення правової науки, як норми загально-соціального права, які з різних причин не трансплантувались у норми юридичного права [5, с. 118]. Також, до цієї групи вчених відноситься П.Д. Пилипенко, який зазначає, що норми загально-соціального права є основою, керівними ідеями для юридичного права, тому загально-соціальне право в своїй основі є тими принципами права, на яких базується юридичне право як система норм [6, с. 53].

В рамках представленого наукового дослідження ми погоджуємося із другою групою вчених, оскільки вважаємо, що принципи правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції повинні бути обов'язково відображені у нормах права, оскільки це, з одного боку, забезпечить належне правове регулювання трудових прав працівників Національної поліції, а з іншого – дозволить частково вирішити проблематику класифікації принципів правового регулювання трудових прав поліцейських.

У свою чергу, при розгляді правового регулювання слід зауважити, що теорія держави та права визначає правове регулювання як вплив права на суспільні відносини за допомогою певних юридичних засобів, насамперед, норм права [7, с. 217]. Особливою ознакою правового регулювання є наявність специфічного механізму, що забезпечує ефективність правового впливу на суспільні відносини, а сукупність правових засобів, за допомогою яких саме здійснюється такий вплив, складає поняття механізму правового регулювання [8, с. 217]. Тобто можна сказати, що правове регулювання – це цілеспрямований вплив на суспільні відносини за допомогою норм права.

Щодо сутності трудових прав, заслуговує на увагу думка Є.А. Третякова, який відмічає, що трудові права виступають основними правами, які впливають на забезпечення інших прав людини на самореалізацію та, в широкому розумінні, на життя, тому що людина як громадянин певної держави та як суспільна істота забезпечує свою життєдіяльність саме шляхом праці. Також завдяки отриманню оплати за виконувани трудові обов'язки, тобто врегульованим закріпленням обміну використання своїх трудових ресурсів на винагороду в грошовій чи іншій формі для задоволення потреб у їжі, житлі, одязі, реалізуючи право на відпочинок тощо [9].

Основні визначальні принципи правового регулювання трудових прав закріплені в міжнародних актах. Декларація Міжнародної організації праці основних принципів і прав у світі праці від 19 червня 1998 р. проголошує чотири основоположні принципи: свобода об'єднання й дійсного визнання права на ведення колективних переговорів; відміна всіх видів примусової

або обов'язкової праці; реальна заборона дитячої праці; недопущення дискримінації у сфері праці [10]. Чинне трудове законодавство переважно не містить чіткого переліку принципів. Кодекс законів про працю України проголошує рівність трудових прав громадян, гарантування забезпечення громадян правом на працю й колективне регулювання трудових відносин тощо [11]. Усі ці принципи можна виокремити, аналізуючи норми Кодексу.

Існуючі принципи державного регулювання трудових відносин в Україні були сформульовані в 1993 р., доповнені в 1997 та 2008 рр. Так, Угодою на державному рівні регулюються основні принципи й норми реалізації трудових відносин, зокрема щодо гарантій праці й забезпечення продуктивної зайнятості; мінімальних соціальних гарантій оплати праці й доходів усіх груп і верств населення, які забезпечували б достатній рівень життя; розміру прожиткового мінімуму, мінімальних нормативів; соціального страхування; трудових відносин, режиму роботи й відпочинку; умов охорони праці й навколишнього середовища; задоволення духовних потреб населення; умов зростання фондів оплати праці та встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків [12, с. 8].

Основні принципи державної політики в галузі охорони праці прописані в Законі України «Про охорону праці», зокрема принципи пріоритету життя та здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці; підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій і продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних і нешкідливих умов праці; комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної програми, галузевих та регіональних програм із цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної й соціальної політики, досягнень у галузі науки й техніки та охорони довкілля; соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань тощо [13]. Однак, попри це, на сьогодні правове забезпечення принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції є неналежним, та потребує негайного удосконалення.

Якщо більш детально звернути увагу на зміст поняття «принципи правового регулювання трудових прав», то необхідно зазначити, що на сьогодні дана правова категорія не знайшла свого закріплення у нормативно-правовому акті. На нашу думку, дана прогалина породжує проблему класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції. Це можна пояснити, тим що, на сьогодні немає єдиної одностайної думки щодо визначення даної правової категорії.

На нашу думку, до проблем класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції також слід віднести відсутність належної системи принципів правового регулювання трудових прав. Аналізуючи наукову літературу, а також доктринальні дослідження вчених, слід відмітити, що на сьогодні відсутня належна система принципів правового регулювання трудових прав. При розгляді даної проблематики заслуговує уваги думка О.Я. Лавріва, який, у свою чергу, пропонуючи поняття системи принципів, ототожнює її з класифікацією. Такий підхід видається дещо звуженим, хоча зв'язок між системою і класифікацією безперечно має місце. Система як сукупність взаємопов'язаних елементів принципів розкривається через класифікацію, тобто, зведення принципів в окремі групи за певною ознакою [14, с. 9].

Не можна не погодитися з думкою Т.В. Сахнова, який стверджує, що головне в системі принципів – зв'язок між окремими принципами, а систематизація принципів є не що інше, як зведення принципів до внутрішньо узгодженої єдності, або, іншими словами, діяльність щодо впорядкування принципів, приведення їх в систему [15]. Однак, при такому підході, на думку С.Ф. Афанасьєва, існує небезпека, а саме підміна систематизації класифікацією. Ототожнення понять «класифікація принципів» і «система принципів», що зустрічається в літературі, можна пояснити близькістю їх значень: і систематизація, і класифікація мають на увазі упорядкування безлічі елементів, що утворюють єдине ціле; і те, й інше передбачає наявність внутрішньої узгодженості елементів цілого [16, с. 118]. На переконання Т.В. Сахнова, «робота» системи принципів цивільного процесуального права наочно відображається в класифікації принципів [15, с. 110].

На нашу думку, для вирішення даної проблематики, необхідно на законодавчому рівні закріпити належну систему принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції, оскільки ми є прибічниками думки Ю.А. Тихомірова, який у свою чергу, відзначає, що «принципи права» свого роду є «ціннісним орієнтиром» для правотворчості й правозастосування в цій сфері; вони закріплюються в законі, іншому акті та набувають суворого

нормативно-орієнтувального й системоутворюючого змісту для всіх норм того або іншого акта, інституту й підгалузі [17, с. 314].

Розглядаючи правову базу забезпечення принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції необхідно виділити наступні проблеми: по-перше, на сьогодні не існує вичерпного переліку зазначених принципів, тобто немає правової бази; по-друге, через відсутність закріплення даних принципів, неможливо надати якісну класифікацію, оскільки законодавчо не визначений та не закріплений перелік принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції.

Слід відмітити, що проблематика класифікації принципів правового регулювання трудових прав в загальному виразі в Україні залишається невирішеною, оскільки на сьогодні при існуванні прогалин у трудовому законодавстві держава приділяє недостатньо уваги для оновлення трудового законодавства. При аналізі доктринальних досліджень багато науковців стверджують, що необхідно оновити правову базу, оскільки відсутність належного правового забезпечення принципів правового регулювання перешкоджає виконувати покладені на них функції.

Дану прогалину має заповнити новий Трудовий кодекс України. На сьогодні в проекті Трудового кодексу передбачені основні засади правового регулювання трудових і пов'язаних з ними відносин [9]. Однак, при аналізі доктринальних досліджень, серед вчених зустрічається критика зазначеного положення, так Д.А. Паньков зауважив, що перелік з 14 принципів, який передбачено проектом Кодексу, потребує доповнення, оскільки не повністю враховує міжнародні стандарти прав людини у сфері праці (йдеться про акти Міжнародної організації праці, зокрема Декларацію 1998 р., Європейську соціальну хартію (переглянуту) 1996 р. Крім того, розробники проекту Кодексу у змісті даної статті необґрунтовано поєднують основні принципи правового регулювання трудових і тісно пов'язаних з ними відносин (у проекті – основні засади) із засобами правового регулювання, тобто з методом правового регулювання суспільних відносин, які складають предмет трудового права. Так, поєднання державного і договірної регулювання трудових відносин є однією з особливостей методу трудового права, а не одним з основних принципів [18].

Також Д.А. Паньков зауважив, що даний проект потребує уточнення. В проекті передбачено основні засади правового регулювання, наприклад, в проекті передбачено забезпечення судового захисту трудових прав, честі та гідності учасників трудових відносин та здійснення державного нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства. Однак ми є прибічниками думки Д.А. Панькова з цього приводу. А саме, необхідно врахувати, що судовий захист є тільки однією з форм (хоча, безумовно, найбільш ефективною) захисту трудових прав, крім якої законодавством передбачені такі форми, як захист трудових прав професійними спілками, самозахист та ін. [18]. Отже, слід було б зазначити «забезпечення захисту трудових прав, честі та гідності учасників трудових відносин у передбачених законом формах». У другому випадку потрібно врахувати, що крім державного нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства, існує ще й громадський контроль, який здійснюється професійними спілками, громадськими інспекторами з охорони праці. Крім того, нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства також є однією з форм захисту трудових прав працівників, а відтак, навряд чи доцільно виділяти його як одну з основних засад правового регулювання трудових і пов'язаних з ними відносин. Ми також погоджуємося з думкою Д.А. Панькова та вважаємо, що його зауваження щодо проекту Трудового кодексу є об'єктивно-обумовленими та необхідними для створення належного та ефективного трудового законодавства [18].

Висновки. Отже, підводячи підсумок розгляду проблем класифікації принципів правового регулювання трудових прав працівників Національної поліції, слід відмітити, що на сьогодні існує велика кількість проблем, які потребують невідкладного вирішення. Також, аналізуючи доктринальні дослідження та наукову літературу, вбачаємо за необхідне для усунення проблем класифікації принципів правового регулювання працівників Національної поліції здійснити наступні заходи: по-перше, законодавчо закріпити таку правову категорію як принципи, оскільки невизначеність даного поняття породжує дискусії серед вчених; по-друге, необхідно передбачити у проекті Трудового кодексу визначення такої правової категорії як принципи правового регулювання трудових прав; по-третє, враховуючи специфіку праці працівників Національної поліції, необхідно передбачити таку норму у Законі України «Про Національну поліцію» [19], яка б за своїм змістом визначала принципи правового регулювання трудових прав поліцейських. Також необхідно врахувати думки вчених щодо змісту проекту Трудового кодексу України та прийняти їх до уваги. Прийняття такого Кодексу на сьогодні є необхідністю, оскільки правова база трудового права застаріла та не відповідає реаліям сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Колесніченко В.В. Сучасна юридична наука про класифікацію принципів права Європейсько Союзу: критичний аналіз / Проблеми держави і права. – С. 346.
2. Словник іншомовних слів / О.С. Мельничук; за ред. О.С. Мельничук. – К., 1974. – 547 с.
3. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М. : Изд-во НОРМА, 1996. – 432 с.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол. : Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998.
5. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України : [навч. посіб.] / М. Д. Бойко. – К. : «Олан», 2004. – 312 с.
6. Сташків Б.І. Теорія прав соціального забезпечення: [навч. посіб.] / Б.І. Сташків – К. : Знання, 2005. – 405 с.
7. Загальна теорія держави і права / за ред. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 320 с.
8. Мартинов П.М. Механізм правового регулювання захисту трудових прав працівників / П.М. Мартинов // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 283-288.
9. Третьяков Є.А. Значення трудових прав у системі основних прав людини і громадянина / Проблеми реалізації прав у сфері праці та соціального забезпечення. 2016. – с. 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/Tret>.
10. Декларація МОП Основних принципів та прав у світі праці Міжнародна організація праці від 18 червня 1998 р.
11. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Про колективні договори і угоди: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 361.
13. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2964-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Лаврів О.Я. Система принципів трудового права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 / О.Я. Лаврів; Нац. Юрид. Академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2007. – 20 с.
15. Сахнов Т.В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т.В.Сахнов. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 696 с.
16. Афанасьев С.Ф. Принципы трудового права // Вісник Дніпропетр. ун-ту. – 2003. – Вип. 5. – С. 118-124.
17. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М. : Изд-во НОРМА, 1996. – 432 с.
18. Паньков Д.А. Поняття та система принципів трудового права України / Проблеми держави і права. – С. 801.
19. Закон України «Про національну поліцію» / Відомості Верховної Ради України, 2015, № 40-41, ст. 379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.